

Haggadah Shiur #3 – The Destination?

Based on an article by Rav Meyer Twersky

Source 1: Haggada- Korech

כָּל אֶחָד מֵהַמְּסֻבִּים לֹקֵחַ כְּזֵית מִן הַמִּצֵּה הַשְּׁלִישִׁית עִם כְּזֵית מְרוֹר וְכוֹרֵכִים
זָכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלֵּל. בֵּן. יַחַד, אוֹכְלִים בְּהֶסְבָּה וּבְלִי בְרָכָה. לְפָנָי אֶכְלוּ אוֹמֵר
עָשָׂה הִלֵּל בְּזִמְנֵן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם: הָיָה כּוֹרֵךְ פֶּסַח מִצֵּה וּמְרוֹר וְאוֹכֵל
בְּיַחַד, לְקַיֵּם מָה שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מִצּוֹת וּמְרוֹרִים יֵאָכְלוּ

Zecher l'mikdash k'Hillel: Thus did Hillel when the Temple was still standing. He made a sandwich of the pesach offering with matzah and bitter herbs and ate them together, in order to fulfill the statement in the Torah that “they should eat [the paschal lamb] with matzot and bitter herbs.”

Source 2: Hafetz Hayim – Biur Halacha

(*)ואומר זכר למקדש קשה הלא אמירה זו הוי הפסק בין ברכה לכריכה והמחבר בעצמו מסיים שאין לו להסיח וכו' כדי שתעלה ברכת אכילה וכו'. ודוחק לומר דגם אמירה זו הוי מענין הסעודה כמו טול בריך. ובאמת לא מצאתי לשום פוסק האי לישנא שכתב המחבר רק כתבו דכריכה זו הוא זכר למקדש אבל לא הזכירו שיאמר זכר למקדש ואולי לאו דוקא כתב המחבר ואומר ואוכלן וכו' אלא שצריך מתחלה להתחיל לאכול ואח"כ יאמר הגדה זו ולולא דמסתפינא הוי אמינא דצ"ל במחבר וטובלה בחרוסת זכר למקדש כהלל וכלשון הש"ס וכל הפוסקים והאי ואומר הוא שיטפא דלישנא וצ"ע:

And you should say, “In memory of the Mikdash like Hillel did” – This is an issue of interruption between the blessing and the consumption of the Korech; and R Karo himself said that one should not become distracted so that the blessing can work for the eating...It's hard to say that this statement is part of the act of eating (and therefore not an interruption)...Maybe R. Karo really meant to write “and you dip it in Haroset in memory of the Mikdash like Hillel” as does the Talmud and all of the poskim

Source 3: Talmud Pesachim 116b

לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה, ונאמר לפניו הללויה. עד היכן הוא אומר? בית שמאי אומרים: עד אם הבנים שמחה. ובית הלל אומרים: עד חלמיש למעינו מים. וחותם בגאולה. **רבי טרפון אומר:** אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, ולא היה חותם. **רבי עקיבא אומר:** כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם (מן הפסחים ומן הזבחים) + מסורת הש"ס: [מן הזבחים ומן הפסחים] + כו', עד ברוך אתה ה' גאל ישראל.

The mishna continues with the text of the Haggadah. Therefore we are obligated to thank, praise, glorify, extol, exalt, honor, bless, revere, and laud [lekales] the One who performed for our forefathers and for us all these miracles: He took us out from slavery to freedom, from sorrow to joy, from mourning to a Festival, from darkness to a great light, and from enslavement to redemption. And we will say before Him: Halleluya. At this point one recites the hallel that is said on all joyous days

Since one does not complete hallel at this point in the seder, the mishna asks: Until where does one recite hallel? Beit Shammai say: Until “Who makes the barren woman dwell in her house as a joyful mother of children, halleluya” (Psalms 113:9). And Beit Hillel say: Until “Who turned the rock into a pool of water, the flint into a fountain of waters” (Psalms 114:8). And one concludes this section of hallel with a blessing that refers to redemption. **Rabbi Tarfon says that although one should recite: Who redeemed us and redeemed our forefathers from Egypt, one who did so would not conclude with the formula: Blessed are You, Lord**

Rabbi Akiva says that one recites a different version of this blessing: So too, the Lord our God and the God of our forefathers will bring us to future holidays and Festivals in peace, happy over the building of Your city and joyous in Your service. And there we will eat from the Paschal lamb and other offerings, etc., until: Blessed are You, Lord, Who redeemed Israel...

Source 4: Shulchan Aruch Ch. 476

(ח) <ב> אפילו בשר עגל ג ועוף, כל דבר (ט) שטעון שחיטה, אסור לאכול צלי (י) במקום שנהגו שלא לאכול צלי. הגה: נוהגים בקצת מקומות לאכול בסעודה <ג> ביצים, זכר לאבלות, (יא) ונראה לי הטעם משום (יב) שליל תשעה באב נקבע בליל פסח ועוד זכר לחורבן (יג) ד שהיו מקריבין קרבן פסח. ויש נוהגין שלא לאכול שום טבול בלילה, (יד) <ד> רק ב' טבולים שעושים בסדר (מהרי"ל)

Remah: in some places there is a custom to eat eggs in memory of aveilut/mourning. And it seems to me that the reason is because the night of Tisha Be'av is the same night during the week as Pesah, and also in memory of the destruction, because in the Mikdash, they sacrificed the Korban Pesah

Tosafot cites an opinion that it's not necessary to wash hands for Karpas, and that it was only applicable when we were careful about Tumah/impurity at the times of the Bet Hamikdash

Source 5: Netziv- Haggadat Imrei Shefer

נחזור לענין שהנהיגו חז"ל לעשות הסדר כמו בזמן שאלכו פסחים. וזוה הטעם נוטלין לידים לטיבולו במשקה. והט"ז בס"י הע"ג תמה ע"ז לפי מהנהגו שנוהגים להקל בטיבולו במשקה. וזכ"מ דמכ"מ בסדר הנהיגו כמו בזמן אכילת פסח. וזוה הטעם נוהגים ללבוש הקיטל. ואין הטעם שלא תזוח דעתו עליו ויזכור יום המיתה. והוא תמוה. אלא הטעם. דאכילת פסח הוא משלחן גבוה קאכיל כשיטת רש"י ורמב"ם דכל אכילת קדשים קלים הוא משלחן גבוה. ולא כשיטת החו" צינה ד" כ"א. וא"כ יש לאכול הפסח באימה וזכירה כמו בשעת תפלה. וכמו שאוכל על שלחן המלך. שאינו לובש בגד אכילה כמו שאוכל בביתו. ובהיותו בירושלים בזמן אכילת הפסחים. ה' הבגד חשוב שמתפללין בו מחטובות אטון מזרים. והוא בגד פשתן לבן. כדכתיב וילבש אותו בגדי שש ואנו נוהגים כמו בזמן הפסח. מש"ה לובשים בגד פשתן לבן והוא הקיטל. וזוה הטעם יש לנהוג בכל הסעודה כמו יושב לפני המלך. דבאמת אם אפשר לאכול שמורה כל הסעודה ראוי לטעום כן. כמבואר בפסחים ד' ל"ו הא ב"ט ראשון פרש"י סעודת ליל ראשון. אלמא דכל הסעודה

Our sages set up the Seder as it was when we used to eat the Pesah sacrifices. For this reason, we wash our hands for the vegetable we dip in liquid. For this same reason same reason (Ashkenazim) wear the “Kittel” because on the Seder night, we are eating “from the table of the King”

Source 6: Shemot Ch. 15 – from the Song @ the Sea

(יז) תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלתה' מקדש אדני
בוננו ידיך:

O bring them and plant them On the mount You possess. The place You dwell in Is Your accomplishment, God. The shrine of God Your Hands have founded.

b) Ch. 2

(ב) עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי
וארממנהו:

My strength and song is God And this is my deliverance; This is my God, I will enshrine Him My father's God, I will exalt Him.

c) Onkelos

(ב) תוקפי ותושבחתי דחילא יי אמר במימריה והוה לי לפריק דין אלהי ואבני
ליה מקדש אלהא דאבהתי ואפלאח קדמוהי:

Source 7: Sefer Melachim Ch. 6

ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה
הרביעית בחדש זו הוא החדש השני למלך שלמה על ישראל ויבן הבית לה':

1 And it came to pass in the four hundred and eightieth year after the children of Israel were come out of the land of Egypt, in the fourth year of Solomon's reign over Israel, in the month Ziv, which is the second month, that he began to build the house of the LORD.

Source 8: Shemot 3:12

ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאתי את העם
ממצרים תעבדון את האלהים על החר הזה:

'Because I will be with you,' replied [God]. 'Proof that I have sent you will come when you get the people out of Egypt. All of you will then become God's servants on this mountain.'

Source 9: Ramban's Introduction to Sefer Shemot

השלים הכתוב ספר בראשית שהוא ספר היצירה בחדוש העולם ויצירת כל נוצר ובמקרי האבות שהם כענין יצירה לזרעם מפני שכל מקריהם ציורי דברים לרמוז ולהודיע כל עתיד לבא להם ואחרי שהשלים היצירה התחיל ספר אחר בענין המעשה הבא מן הרמזים ההם ונתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפ' ובגאולה ממנו ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אף על פי שכבר נכתב זה בעבור כי ירידתם שם הוא ראשית הגלות כי מאז הוחל. והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלות אבותם שהיה סוד אלוה עלי אהליהם והם הם המרכבה ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד:

In the Book of Genesis, which is the book of Creation, the Torah completed the account of how the world was brought forth from nothingness and how everything was created, as well as an account of all the events which befell the patriarchs, who are a sort of creation to their seed. All the events that happened to them were symbolic occurrences, indicating and foretelling all that was destined to come upon their seed. After having completed the account of creation, the Torah begins another book concerning the subject that had been alluded to in those symbolic events [recorded in the Book of Genesis] .

The Book of Veileh Shemoth was set apart for the story of the first exile, which had been clearly decreed, and the redemption therefrom. This is why He reverted and began [this second book of the Torah] with the names of those persons who went down to Egypt, and mentioned their total number, although this had already been written. It is because their descent thereto constituted the beginning of the exile which began from that moment on.

Now the exile was not completed until the day they returned to their place and were restored to the status of their fathers. When they left Egypt, even though they came forth from the house of bondage, they were still considered exiles because they were in a land that is not theirs, entangled in the desert." **When they came to Mount Sinai and made the Tabernacle, and the Holy One, blessed be He, caused His Divine Presence to dwell again amongst them, they returned to the status of their fathers when the 'sod eloka'**

(counsel of God) was upon their tents and "they were those who constituted the Chariot of the Holy One." Then they were considered redeemed. It was for this reason that this second book of the Torah is concluded with the consummation of the building of the Tabernacle, and the glory of the Eternal filling it always.

Source 10: Talmud Pesachim 116b

מתני' מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בבן אביו מלמדו

MISHNA: The attendants poured the second cup for the leader of the seder, and here the son asks his father the questions about the differences between Passover night and a regular night. And if the son does not have the intelligence to ask questions on his own, his father teaches him the questions.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי שבכל הלילות (אין) אנו (חייבים לטבל אפילו) פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים

The mishna lists the questions: Why is this night different from all other nights? As on all other nights we eat leavened bread and matza as preferred; on this night all our bread is matza. As on all other nights we eat other vegetables; on this night we eat bitter herbs. The mishna continues its list of the questions. When the Temple was standing one would ask: **As on all other nights we eat either roasted, stewed, or cooked meat, but on this night all the meat is the roasted meat of the Paschal lamb.** The final question was asked even after the destruction of the Temple: As on all other nights we dip the vegetables in a liquid during the meal only once; however, on this night we dip twice.

ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש (דברים כו, ה) מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה:

And according to the intelligence and the ability of the son, his father teaches him all or part of these questions. When teaching his son about the Exodus, he begins with the Jewish people's disgrace and concludes with their glory. And he expounds from the passage: "An Aramean tried to destroy my father" (Deuteronomy 26:5), the declaration one recites when

presenting his first fruits at the Temple, until he concludes explaining the entire section.

Source 11: Rambam, Hametz U'Matzah 7:4

4 One must begin [the narrative describing our ancestors'] base [roots] and conclude with [their] praise. What does this imply? One begins relating how originally, in the age of Terach, our ancestors denied [God's existence] and strayed after vanity, pursuing idol worship. One concludes with the true faith: how the Omnipresent has drawn us close to Him, separated us from the gentiles, and drawn us near to His Oneness.

Similarly, one begins by stating that we were slaves to Pharaoh in Egypt and [describing] all the evil done to us, and concludes with the miracles and wonders that were wrought upon us, and our freedom.

ד וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח. כיצד מתחיל ומספר שבתחלה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו כופרים וטועין אחר ההבל ורודפין אחר עבודת אלילים. ומסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאומות וקרבתנו ליחודו. וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה שגמלנו ומסיים בנסים ובנפלאות שנעשו לנו ובחירותנו. והוא שידרוש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה. וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח:

Source 12: Shemot 19:5

וְעַתָּה אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקִלִּי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהֵייתֶם לִי סֵגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ:

19:5 Now if you obey Me and keep My covenant, you shall be My special treasure among all nations, even though all the world is Mine.

Source 13: Mishna Avot 5:5

[*] עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה מריח בשר הקדש ולא הסריח בשר הקדש מעולם ולא נראה זבוב בבית המטבחים ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה ולא נצחה הרוח את עמוד העשן ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים עומדים צפופים ומשתחווים רווחים ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים:

Source 14: Talmud Succah 41a

משנה. בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה, זכר למקדש. ושיהא יום הנף כולו אסור.

גמרא. מנא לן דעבדינן זכר למקדש? אמר רבי יוחנן: דאמר קרא כי אעלה ארכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה' כי נדחה קראו לך ציון היא דרש אין לה, דרש אין לה - מכלל דבעיא דרישה.

ושיהא יום הנף. מאי טעמא? מהרה יבנה בית המקדש, ויאמרו: אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח - השתא נמי ניכול. ואינהו לא ידעי דאשתקד דלא הוה בית המקדש - האיר מזרח התיר, השתא דאיכא בית המקדש - עומר מתיר. - דאיבני אימת? אילימא דאיבני בשיתסר - הרי התיר האיר מזרח, אלא דאיבני בחמיסר - מחצות היום ולהלן תשתרי, דהא תנן: הרחוקים מותרין מחצות היום ולהלן, לפי שאין בית דין מתעצלים בו! - לא צריכא, דאיבני בליליא. אי נמי, סמוך לשקיעת החמה. (אמר) רב נחמן בר יצחק אמר: רבן יוחנן בן זכאי בשיטת רבי יהודה אמרה, דאמר: מן התורה הוא אסור, דכתיב

MISHNAH. FORMERLY²³ THE LULAB WAS TAKEN FOR SEVEN DAYS IN THE TEMPLE, AND IN THE PROVINCES²⁴ FOR ONE DAY ONLY. WHEN THE TEMPLE WAS DESTROYED, R. JOHANAN R. ZAKKAI INSTITUTED THAT THE LULAB SHOULD BE TAKEN IN THE PROVINCES FOR SEVEN DAYS IN MEMORY OF THE TEMPLE, [AND HE ALSO INSTITUTED] THAT ON THE WHOLE OF THE DAY OF WAVING²⁵ IT SHALL BE FORBIDDEN [TO EAT THE NEW PRODUCE OF THE YEAR].²⁶

GEMARA. Whence do we know that we must perform [ceremonies] in memory of the Temple? — R. Johanan replied, Since Scripture says, For I will restore health unto thee, and I will heal thee of thy wounds, saith the Lord, Because they have called thee an outcast. She is Zion, there is none that seeketh for her.²⁷ 'There is none that seeketh for her', implies that she should be sought.²⁸

AND THAT ON THE WHOLE OF THE DAY OF WAVING. What is the reason? — The Temple may be rebuilt speedily, and people²⁹ would say, 'Did we not eat [the new corn] last year from the time that day dawned in the East? Let us now also eat it [from the same time]' and they would be unaware of the fact that in the previous year, when there was no Temple, once day dawned in the East it was permitted [to eat of the new corn], but now that the Temple is rebuilt, it is only the [waving of the] 'omer which [commences] the permission.³⁰ But when [does this assume the Temple to be] rebuilt? If you will say that it is rebuilt on the sixteenth [of Nisan], then obviously it is permitted to eat from the time that day dawned in the East?³¹ If, however, it is rebuilt on the fifteenth³² why should it not be permitted after midday, for surely we have learnt, Those that lived at a distance³³ were permitted [to eat of the new corn] from midday³⁴ onwards, because [they knew that] the Beth din would not be negligent in the matter?³⁵ — This³⁶ was necessary [only in case] it is rebuilt at night,³⁷ or [on the fifteenth] close to sunset.³⁸ R.³⁹ Nahman b. Isaac

replied, R. Johanan b. Zakkai instituted this in accordance with a principle of R. Judah40 who holds that Pentateuchally all that day41 is forbidden,42

Source 15: Haggadah – conclusion of Dayenu

על אחת, כמה וכמה, טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו: שהוציאנו ממצרים, ועשה בהם שפטים, ועשה באלהיהם, והרג את-בכוריהם, ונתן לנו את-ממונם, וקרע לנו את-הים, והעבירנו בתוכו בחרבה, ושקע צרנו בתוכו, וספק צרכנו במדבר ארבעים שנה, והאכילנו את-המן, ונתן לנו את-השבת, וקרננו לפני הר סיני, ונתן לנו את-התורה, והכניסנו לארץ ישראל, ובנה לנו את-בית הבחירה לכפר על-כל-עונותינו.

How much more so is the good that is doubled and quadrupled that the Place [of all bestowed] upon us [enough for us]; since he took us out of Egypt, and made judgments with them, and made [them] with their gods, and killed their firstborn, and gave us their money, and split the Sea for us, and brought us through it on dry land, and pushed down our enemies in [the Sea], and supplied our needs in the wilderness for forty years, and fed us the manna, and gave us the Shabbat, and brought us close to Mount Sinai, and gave us the Torah, and brought us into the land of Israel and built us the 'Chosen House' [the Temple] to atone upon all of our sins.

Source 16: Commentary of the Gaon of Vilna on the Haggadah

הגדה של פסח

אלחינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולהגלים אחרים תבאים ללקראתינו לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחה לרצון: ונודה לך שיר חדש על גאולתינו ועל פדות נפשינו: ברוך אתה יהוה גאל ישראל:

<p style="text-align: center; font-size: small;">פי' הגר"א מוילנא</p> <p>לחרות הוא נגד יציאתנו ממצרים לשלום הוא על קיס' א' אז היו בצרה גדולה כמ"ס בשיר השירים שירוש ארנ"ו הבאון זל"ס ה מאב"ל א"ל הר סיני כמ"ס ויתחבנו ולא סמו טו: לו"ט שהוא יו"כ, שירד משה מחר עם לוחות שניות ואמרו לא היה יע"ו טוב"ל ישראל כחמשה עשר באב זכיו"כ: ותאפי' לאו"ג מתחב' סו"ר ארץ חסד ולמות לא"י שהוא או"ג י"ד ושעבוד לגאולה פי' בימי השיעו"ה היה שבדו כמ"ס בשופט' לגאולה בימי דוד ושלמה שאז היו ושבין לבטא והיה גאו"ס: עבדי ה' ביאר ג' דברים עש"ן: נפש הם עבדי ה' שנה מעתה ועד עולם עולם תמורה שמש על תבואו: והר' טולל הכל שכולם יהללו ויברכו את שם ה':</p>	<p style="text-align: center; font-size: small;">פי' הגמ"מ מדובנא</p> <p>לכבודנו וזה לאכו' גם תהא עמו המור' שלא הספיק בל' של אבותינו להחיות עד שנגלה עליהם משה"מ ית' וגאס' שזהו אום עלי התהירו' הגדול שמה' עמנו ית' על חזונתו לקחת אותנו לו לעם וכמת' ר"ל (בילקו' פ' צ"ג) ואכלתם אותו בחפזון זה הפון שכינה והלל פ"ה שבב לחזק הענין עוד יו"ת והי' כורכס בב"א לקיים מה שנא' על מות ומוריס יאכלוהו:</p>
--	--

Source 17: Devarim 26:10

- 26:1 When you come to the land that God your Lord is giving you as a heritage, occupying and settling it,
- 26:2 you shall take the first of every fruit of the ground produced by the land that God your Lord is giving you. You must place it in a basket, and go to the site that God will choose as the place associated with His name.
- 26:3 There you shall go to the priest officiating at the time, and say to him, 'Today I am affirming to God your Lord that I have come to the land that God swore to our fathers to give us.'
- 26:4 **The priest shall then take the basket from your hand and place it before the altar of God your Lord.**
- 26:5 You shall then make the following declaration before God your Lord:
'My ancestor was a homeless Aramaean. He went to Egypt with a small number of men and lived there as an immigrant, but it was there that he became a great, powerful, and populous nation.
- 26:6 The Egyptians were cruel to us, making us suffer and imposing harsh slavery on us.
- 26:7 We cried out to God, Lord of our ancestors, and God heard our voice, seeing our suffering, our harsh labor, and our distress.
- 26:8 'God then brought us out of Egypt with a strong hand and an outstretched arm with great visions and with signs and miracles.
- 26:9 **He brought us to this area, giving us this land flowing with milk and honey.**
- 26:10 **I am now bringing the first fruit of the land that God has given me.'**

(א) וְהָיָה כִּי-תָבוֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וַיְרַשְׁתָּהּ וַיֵּשְׁבֶתָ בָּהּ:

(ב) וּלְקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל-פְּרִי הָאָדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וְשָׂמַתָּ בַטֶּנָא וְהִלַּכְתָּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם:

(ג) וּבָאתָ אֶל-הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ כִּי-בָאתִי אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְתֵּינוּ לָתֵת לָנוּ:

(ד) וּלְקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנָא מִיָּדְךָ וְהֵנִיחוּ לְפָנָי מִזִּבְחַ ה' אֱלֹהֶיךָ:

(ה) וְעֲנִיתָ וְאָמַרְתָּ לְפָנָי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אָבִד אָבִי וַיִּרְדַּ מִצְרַיִמָּה וַיָּגֵר שָׁם בְּמַתִּי מֵעַט וַיְהִי-שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וְרַב:

(ו) וַיִּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה:

(ז) וַנִּצְעַק אֶל-ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת-קִלְנוּ וַיִּרְא אֶת-עַנְיָנוּ וְאֶת-עֲמָלְנוּ וְאֶת-לַחְצָנוּ:

(ח) וַיּוֹצֵאנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה וּבְמָרָא גָּדֹל וּבְאֵתוֹת וּבְמִפְתָּיִם:

(ט) וַיְבָאנוּ אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן-לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ:

(י) וְעַתָּה הִנֵּה הֵבִאתִי אֶת-רֵאשִׁית פְּרִי הָאָדָמָה אֲשֶׁר-נָתַתָּה לִּי ה' וְהֵנַחְתוּ לְפָנָי ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְפָנָי ה' אֱלֹהֶיךָ:

Source 18: Responsa of Melamed LeHo'il – 3:65

שאלה: במשנה פסחים קט"ז ע"א איתא מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה וגרסינן שם בגמ' מאי בגנות [בה"י גרסינן מאי הוא] רב אומר מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו ושמואל אמר עבדים היינו, וקשה לשמואל אמאי איצטריך מימרא אחרינא להתחיל בגנות ולסיים בשבח, הרי פרשת ארמי אובד אבי גם כן מתחיל בגנות ומסיים בשבח.

תשובה: באמת קשה על הגמ' למה לא פירשה המשנה דחדא קתני מתחיל בגנות ומסיים בשבח דהיינו ודורש מארמי אובד אבי וכו' וכי תימא דהיה נראה לו דוחק לפרש מתניתין כן משום דאז מלות מתחיל בגנות ומסיים בשבח מיותרות מ"מ קשיא אמתניתין למה קתני ומתחיל בגנות ומסיים בשבח הרי פרשת ארמי אובד אבי ג"כ מתחיל בגנות ומסיים בשבח, וראיתי בכ"י מדרש הגדול (והוא לדעתני נעתק ממכילתא לדברים) וז"ל שם וענית ואמרת לפני ד' אלקיך ארמי אובד אבי וגו' ר' שמעון בן יוחאי אומר שבחו של אדם אומרו בקול נמוך גניו של אדם אומרו בקול גבוה (והובאה ברייתא זו בש"ס דסוטה דף ל"ב ע"ב) ופירשתי מאמר זה עפ"י מה דאיתא שם עוד באותו כ"י ואמרת לפני ד' אלקיך בערתי הקדש וגו' זו היא שהיה ר' שמעון בן יוחאי אומר שבחו אדם אומר בקול נמוך גניו אדם אומר בקול גבוה ע"כ, ופשוט דרשב"י רוצה ליישב למה כתוב בפ' בכורים וענית ואמרת דהיינו שיאמר בקול גבוה ובפ' ודוי מעשר כתיב ואמרת ולא כתיב וענית וע"ז תירץ ר"ש דבודוי מעשר אומר שבחו שבער הקדש ועשה מצות השם צריך לומר בקול נמוך דצריך להיות עניו ושפל אבל בפ' בכורים דמספר גניו יספר בקול גבוה וכן פי' רש"י בסוטה שם, שמעינן מהכא עכ"פ דארמי אובד אבי הוא ג"כ גנות ומעתה קשה לי למאי צריך לומר עוד עבדים היינו או בעבר הנהר וגו'. ועוד קשה למה לא פירש במתני' הני פסוקי דגנות ודשבח כמו דתני ארמי אובד אבי וגו' ואף דלפי המסקנא בסוטה ד' ל"ב גנותו דר"ש היינו צערו ופי' רש"י דהיינו צרת לבו וכו' מ"מ למ"ד פתח בגנות היינו עבדים היינו ג"כ צ"ל דגנות היינו צער וא"כ למה לא אמר גנות היינו ארמי אובד אבי? ונראה לתרץ הכל בס"ד דהנה מתני' דסדר של פסח נשנה בזמן שבית המקדש קיים כדתנן הלילה הזה כולי /כולו/ צלי ובזמן הבית באמת היה די בפ' ארמי אובד אבי כדי להתחיל בגנות ולסיים בשבח, אמנם עיקר השבח היה מספר בפסוק ויביאנו אל המקום הזה וכמו שפי' הספרי שזה בית המקדש, וזה עיקר השבח שהשי"ת משרה שבינתו /שכינתו/ בתוכנו בבית המקדש ומפני כך דייק במתני' מתחיל בגנות ומסיים בשבח דהיינו ודורש וכו' עד שיגמור כל הפרשה כולה פי' שצריך שיאמר גם הפסוק ויביאנו אל המקום הזה שבה עיקר השבח, ואף דגומר כל הפרשה כולה לאו דוקא דאינו אומר קרא דועתה הנה הבאתי דשייך לבכורים, ונקיט לישנא דמתני' דבכורים פ"ג מ"ו, מ"מ תני יגמור כל הפרשה כדי לרבות פסוק דויביאנו אל המקום הזה, וכל זה בזמן שבית המקדש קיים, אך לאחר החורבן בודאי לא אמרו ויביאנו אל המקום הזה, ואפשר דבבבל אפילו בזמן הבית לא אמרו ויביאנו אל המקום הזה, ומעתה היה חסר עיקר השבח בפ' ארמי אובד, ואף שמשנה לא זזה ממקומה ונשנית כמו שנשנית בזמן הבית מ"מ היו צריכין לפרש

דמתחיל בגנות ומסיים בשבח היינו שיאמרו פסוקים אחרים של גנות ושל שבח דבפ' ארמי אובד יש כאן גנות אבל עיקר השבח נאבד בעוה"ר, ועל כן אמר רב דאמרין הגנות מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו ולעומת זה השבח דעכשיו קרבנו המקום לעבודתו, דאף שהרב /שחרב/ ביה"מ"מ"מ עיקר השבח שקרבנו המקום לעבודתו נשאר לנו. ושמואל אינו חולק על רב אלא שרוצה להוסיף פסוק מן התורה אשר בו נאמר עיקר שבחא דישראל וע"כ אמר עבדים היינו וסיפא דמאמר ויצונו וגו' לטוב לנו כל הימים וגו' וזה הוא ג"כ שבח שנשאר לנו כל הימים אף בזמן שאין ביה"מ קיים, והנה בירושלמי (דף ל"ז ע"ג) לא הביא אלא מימרא דרב וז"ל שם רב אמר מתחילה צריך להתחיל בעבר הנהר ישבו אבותיכם וגו' ואקח את אביכם וגו' ואפשר שבא"י לא אמרו אלא הגדה דרב ולא אמרו הוספה דשמואל, אבל בבבל הנהיגו לומר גם דשמואל וכן אנו נוהגין ומתחילין דשמואל מפני שהוא פסוק של תורה ואח"כ אמרינן הגדה דרב שהוא פסוקי דיהושע.

Source 19a: Shemot Ch. 4

<p>4:12 Now go! I will be with your mouth and teach you what to say.'</p> <p>4:13 'I beg you O Lord!' exclaimed [Moses]. 'Please! Send someone more appropriate!'</p> <p>4:14 God displayed anger toward Moses. 'Is not Aaron the Levite your brother?' He said. 'I know that <i>he</i> knows how to speak! He is setting out to meet you, and when he sees you, his heart will be glad.</p>	<p>(יב) וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹר: (יג) וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְיַד־ תְּשֻׁלַּח: (יד) וַיַּחֲרֹ־אֵף ה' בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אֶחֱיךָ הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־דָבָר יִדְבֹר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֵצֵא לְקַרְאֲתָךְ וְרָאֶךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ:</p>
--	---

b) Rashi

ביד תשלח. ביד מי שאתה רגיל לשלוח, והוא אהרן. ד"א: ביד אחר שתראה לשלוח, אין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלים לעתיד, יש לך שלוחים הרבה:

ביד תשלח signifies by the hand of him whom Thou art accustomed to send; viz., Aaron (Exodus Rabbah 3:16). Another explanation is: by the hand of some other person whom Thou wilt be pleased to send — for in the end "I" shall not bring them into the land of Palestine nor shall "I" become their deliverer in the future — and You have many messengers! (Pirkei DeRabbi Eliezer 40)